

Evadarea din Ellesmere Road

sau

imposibila gură de aer

George Orwell – *O gură de aer*, Polirom, col. „Clasicii modernității”, 2010. 276p. Note și traducere din limba engleză de Ciprian Șiulea.

O gură de aer s-ar putea să-i rezerve cititorului care nu îl cunoaște pe Orwell decât din *Ferma animalelor* sau *1984* unele surprize. Mai întâi, pentru că în acest roman aparent „social” și „realist” (ultimul de această factură scris de Orwell, căruia i-au urmat cele două faimoase distopii) totul este atât de „englezesc”, încât aproape că te trimite cu gândul la indicațiile scenice din deschiderea piesei *Cântăreața cheală* a lui Eugène Ionesco.

Protagonistul George Bowling este un englez de mijloc în toate sensurile posibile: face parte din clasa de mijloc, e de vârstă mijlocie, educația și inteligența lui sunt medii, intensitatea cu care el își trăiește viața este una moderată etc. Portretul și apartenența sa socială sunt cele ale englezului de rând din prima parte

a secolului XX: e un tip „grăsuț”, spălăcit, cu „părul de culoarea untului”; are patruzeci și cinci de ani, puțin peste 100 de kilograme, o proteză nouă și se auto-etichetează ca făcând parte, cu pălăra lui bombată și hainele cuminți, dar puțin uzate, din categoria „între cinci și zece lire pe săptămână”. E un tată de familie nu entuziast, dar în mare măsură responsabil, locuiește în suburbia londoneză – pe Ellesmere Road, genul de stradă pe care dacă nu o „știi”, cunoști, totuși, „alte cincizeci perfect identice” – și încă plătește rate la casă. Meseria pe care o practică destul de mulțumit este aceea de agent de asigurări al companiei „Salamandra zburătoare”. Îi plac pescuitul, cărțile mediocre și, în lipsă de altceva, femeile. Iar dacă i-am făcut un portret atât de amplu, este

pentru că toate aceste „date personale” ale eroului-narator sunt relevante atât pentru felul în care personajul gândește și vorbește, cât și pentru spiritul pe care el îl imprimă romanului. „Atunci când ai timp să te uiți în jurul tău”, își spune el, „a te plimba pe aceste străzi din suburbiile orașului și a te gândi la viețile trăite acolo e ceva care te face să râzi în sinea ta. Pentru că, până la urmă, ce *este* o stradă precum Ellesmere Road? Doar o închisoare cu celulele dispuse toate în șir.”

Cu toate acestea, nu e cazul să ne închipuim că tonul cărții este mereu sumbru și întunecat. Chiar dacă îl prefigurează destul de bine pe Winston din 1984, George Bowling este genul de persoană agreabilă și amuzantă „care e întotdeauna sufletul petrecerii”; discursul dezabuzat-ironic și de un umor spumos-acrișor (din nou, tipic englezesc), îmbogățesc și umanizează aici, spre deosebire de romenele distopice, problematica gravă, de fundal, a romanului. Căci, dacă în spatele periplului picaresc al lui Bowling în căutarea orașelului natal (așa cum îl cunoscuse el înainte de război) se conturează apropierea sumbră a celui de-al doilea război mondial, tensiunile și regretele sunt ponderate de simțul măsurii britanic și mic-burghez al naratorului-personaj.

Trama romanului se construiește detaliu cu detaliu în jurul acestei scurte escapade a lui Bowling spre Lower Binfield, începând cu ideea care îi vine odată cu noua proteză dentară și terminând cu dezamăgirea de a nu mai putea regăsi, în Lower Binfield-ul interbelic pe care îl descoperă în cele câteva zile de evadare din Ellesmere Road, nimic din ceea ce însemna pentru el spațiul (relativ) idilic al copilăriei. Universul pierdut nu este unul extraordinar sau fantastic, ci este cel al unui individ oarecare, obișnuit, căruia trebuie să-i suporteți lungile perorații despre pescuit și momeli, micile insensibilități infantile, obtuzitățile, mărunțimea; și totuși, empatizezi, te transpui, te lași impresionat de himera micului iaz cu crapi uriași în care George n-a apucat, de altfel, niciodată, să pescuiască. Această călătorie este una care duce spre un trecut retras în memorie, apatic și somnolent, monoton până la urmă, dar care oferă, totuși, senzația vagă a unei anumite libertăți.

Ca și în *Ferma animalelor* sau 1984, macro-mecanismul social este perceput ca stihie atotprezentă, opresivă și sufocantă. Sentimentul rupturii cu trecutul devine astfel unul angoasant, sumbru,

care destabilizează, așa cum apare el văzut din umbra marilor catastrofe civilizatoare ale secolului. Viziunile fantastice despre viitorii luptători englezi pe care Bowling și-i imaginează dotați cu chei franceze și pregătiți să zdrobească fețele dușmanilor, prezența „hate-speech”-ului, a lozincilor și a spectrului fascismului, deopotrivă cu amenințarea pe care o reprezintă „oamenii aerodinamici din est” băntuie, în fundal, imaginarul românesc și prefigurează marile teme ale romanelor distopice. Ca și acolo, „conspirația” împotriva Sistemului este zadarnică și/sau zădărnicită de forțele neștiute ale suprastructurii. Ele nu au însă în *O gură de aer* aceeași carismă teribilă ca în 1984, ci iau fața posacă și caricaturală a masei, ori aspectul oribil-grotesc sau absurd al faptului divers. Întocmai ca „viața oamenilor grași”, așa cum o percepe George Bowling, universul din *O gură de aer* aduce cu un „vodvil” și face din existențele mărunte un soi de „farsă grosolană”, tragi-comică, fără să fie, totuși, cu nimic mai puțin emoționant estetic.

A doua surpriză pe care o oferă, așadar, romanul, este aceea că (așa cum a spus-o și John Casey de la „Sunday Times”) el conține germele celor două capodopere ulterioare ale lui George Orwell, fără să fie, însă, un simplu exercițiu pregătitor. Cartea are o aură specială, diferită, care îmbină, pe de o parte, viziunile sumbre, „orwelliene”, despre un viitor cu vise războinice și vocații totalitare, cu retrospectiva călduță, individualizată și „bine temperată” asupra unui trecut întucâtva bucolic, umoral, dar tihnit, încă nepermeabil la marile spaime ale secolului. Întreg romanul asimilează cumva Anglia de dinainte de război universului infantil al protagonistului, iar mica „aventură” dramatic-amuzantă a acestuia este, până la urmă, o încercare eșuată de a scăpa de presiunile zilnice care acționează asupra individului modern, această creatură descentrată și nevrotică din a cărei continuă frământare cotidiană fac parte nu doar „imediatul și supraviețuirea”, ci și conștiința exacerbată a istoriei.

Deși lipsește de regulă din lista „canonică” a capodoperelor autorului, *O gură de aer* este o carte importantă, care nu-i va dezamăgi nici pe iubitorii lui Orwell, nici pe exegeții săi și nici pe cititorul „de plăcere”, iar traducerea ei în limba română de către cunoscutul eseist și traducător Ciprian Șiuștea, este, fără îndoială, un eveniment.

